

BİRLİKTE YAŞAMAYA MECBUR VE MAHKÔMUZ!

A. Levent ERTEKİN¹

“Yorgi nereye?”

“Sokağa anne”

“Elindeki ne?”

“Ne olacak ekmek anne”

“Bre more bilmez misin Ramazan’dır. Hacer teyzenin evlatları elinizdekini görürse ayıp olmaz mı?”

“Ama anne onların da ekmeği var. Onlar da yiyebilir.”

“Öyle de evlatlarım. Bu ay Müslümanların kutsal ayı. Onlar oruç tutarlar. Eğer siz onların karşısında yerseniz saygısızlık etmiş olmaz mısınız?”

“Evet, anne doğru söylüyorsun. Onlar bizim yortumuzda bize saygı duyuyorlar. Biz de onlara saygı duymalıyız.”

Bu konuşmalar çok değil yüzyılın ortalarında küçük bir kasabada birbirleriyle komşu ve dost geçinen iki farklı kültür, etnik ve dini birbirine benzemeyen mahalle sakinlerinin ifadeleriydi. Bu ve buna benzer konuşmaları hem yaşamış hem de çok dinlemiş biri olarak bugün büyük bir köy mesabesine inen dijital dünyada farklılıklarımız elbette olacaktır.

Adeta böylesine büyük bir köyde birlikte yaşamaya mahkûm ve mecburuz. Birlikte yaşadığımız coğrafyayı, dünyayı yaşanabilir, mutlu ve huzurlu bir ortama çevirebilmek, problemleri en aza indirmek farklılıklarımızı ötekileştirmeden, farkındalıklarımızın katsayısını artırarak mümkün olduğumuzu idrak etmemizden geçmekte.

Önce “farklılaşma”, “bütünleşme” ve “birlikte yaşama” kavramları üzerinde durmak gerekiyor. Zira birlikte yaşamının kavramlarını anlamadan birlikte yaşamak mümkün görünmemekte. O açıdan değerlendirdiğimizde birlikte yaşamının önündeki engelleri iki başlıkta analiz edip daha sonra bundan bir sentez çıkarmalıyız.

Yüzyılın başında sosyoloji kavramı olarak hayatımıza giren “küresel köy”den başlayalım isterseniz. İçinde yaşadığımız dünyamız geçirdiği teknolojik gelişmelerle uzak

1 İzmir (aleventertekin@yahoo.com)

Gönderim Tarihi: 16.09.2018, Kabul Tarihi: 20.09.2018

mesafeleri yakın hale getirmiştir. Artık dünyanın öbür ucundaki insan toplulukları bizim için “küresel köyün sakinleri” haline dönüşmüştür. Bunu dijital ağlar sağlamış. Adeta kıtalar, ülkeler, devletler, milletler, şehirler birbirlerine görünmez bağlarla bağlanmıştır. Dolayısıyla “öteki” ile karşılaşmamız kaçınılmaz ve kolay hale gelmiştir. Başka bir ifadeyle insanlar arasındaki fiziki şartlar ve mekânlar birer mani olmaktan çıkmış, birlikte yaşamaya kâinatın en mükerrem misafirlerini mahkûm etmiştir.

Birlikte yaşamının bu denli gerekli olduğu dünyamızdaki savaşları, kanı, gözyaşlarını bu gerekçeler izah etmekte zorlanıyor. Hâlbuki dünyamız bu denli tehdit altında iken birlikte yaşama sanatının kıtalar, devletler ve fert bazında öğrenmeye ihtiyaç her zamankinden daha şedit görünmekte. Bu makalenin konusu da birlikte yaşama sanatının manileri ve incelikleri konusunda farkındalık oluşturmaya yönelik bir çalışmadır.

Hemen herkesin ortak sorusu şu: “Dünya nereye gidiyor?” Fiziki olarak nereye gittiğini bilim adamları izah ediyor. Ama aslolan ilişkiler, insanlar arasındaki giderek açılan farklılaşma, ötekileştirme uçurumları...

Farklılaşma Kezzabı!

“Farklılaşma” sosyolojinin temel kavramlarından biridir. Elbette insan denilen mükemmel varlığı dünyanın imarı ve imtihanı için gönderen Yüce Kudret onu bu misafirhanede birtakım özelliklerle donatmış. Bunun yaparken her bir misafir üzerinde büyük özen göstererek her yönüyle tek ve mükemmel özelliklerle haiz hale getirmiş. Bu yönüyle her insan diğerinden farklı olacaktır. Bu fiziki özelliklerine yansıdığı gibi psikolojik ve ruh dünyasında da yansımaları bulmuştur. Farklı özellikler taşımak doğamızda, yaratılışımızda bize bahşedilen büyük bir ihsandır.

Aslında farklılaşma ile “farklı insanlar arasında doğuştan getirilen ya da sonradan kazanılan çeşitli fiziksel ya da sosyal farklılıklardan kaynaklanan birbirinden farklı yapılar, görünüm ve davranış kalıpları sergileme durumu”² ifade edilmektedir.

Bu yönüyle farklılaşma tarihin değişim ve dönüşüm vetirelerinin adeta bir dinamosu hükmündedir. Bu sayede toplumlar, devletler değişim ve gelişimlerini tamamlar. “En ilkel topluluklardan günümüze kadar uzanan tüm insanlık tarihi, diğer canlılardan farklı olarak insanın ‘üniform’ (tek tip) bir yapıda olmadığına göstermektedir.

² Mehmet Karaca, “Farklılaşma, Bütünleşme ve Birlikte Yaşama Üzerine”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 18 (2012): 227.

Bu üniform olmayışın yaş, cinsiyet, vücut yapısı, zekâ düzeyi vb. tabii özelliklerinin yanı sıra servet, eğitim, itibar, nesep vb. sosyal nitelikleri de vardır.”³

Burada ifade edildiği gibi kişinin gerek doğuştan sahip olduğu farklılıklar gerekse sonradan kazandığı statü ve roller üzerinden ortaya çıkan farklılıklar yaşadığımız dünyanın gerçekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklılaşma kaçınılmaz bir gerçeklikten “ötekileştirme” yolculuğuna başladığı anda sıkıntılar meydana gelmektedir.

Ötekileştirme Kilometre Taşları

Fıtrî bir gelişme süreciyle başlayan farklılaşma, ötekileştirme serüvenine önce “ego” sonra “haz” daha sonrada son durak “nefis” yolculuğuyla ulaşmakta. Dünya misafirlerini aynı “gemide seyahat eden”, eşit haklara sahip fertler konumundan bu üç “kezzap” ruhlara dokunduğu anda önce kendisini üstün, vazgeçilmez, erişilmez noktaya taşıyor. Sonra ötekiyle arasına mesafeler koyarak “etiketleme” yapıyor.

Üç farklı konum biçen farklılaşma kişiler, gruplar ve kültürleri hedef almaktadır. Farklılaştırma bu süreçleri takip ederken “kişinin sosyal durumunun tanımlanması, belli bir kültür kalıbına oturtulması ve o kültürel kalıbın standardının belirlenmesine ‘sosyal damgalama’ veya ‘etiketleme’ denir... Damgalama, kültürel alt grupları yönetmek, etiketleme, değersizleştirmek ya da yüceltmek için kullanılır... Stigmatizasyon adı verilen bu toplumsal damgalamanın düzeltilmesi gerekir... Kör topal olarak Stigmatize kişi ve gruplar kendilerini dışarıya karşı kapatırlar... Damgalama, ön yargı ve ayrımcılığa zemin hazırlayan ciddi bir problem alanıdır.”⁴

Fertlerin damgalanması, etiketleme toplumda aradaki uçurumları artırırken aynı zamanda uzlaşma, birlikte yaşama kültürünü berhava etmekte, gruplar arasında çatışma kültürünü yeşertmektedir.

Farklılaşmadan Çatışmaya

Farklılaşma fert, grup ve kültürler arasında amaç ve çıkar ekseninde hızlandığı anda ortaya çatışmanın çıkması ise kaçınılmazdır. Çatışmanın olması için en az iki taraf arasında anlaşmazlığın olması gerekir. Çatışmanın renkleri “sözlü”den başlayıp

3 Z. Amman Aslantürk, *Sosyoloji/Kavramlar-Kurumlar-Süreçler Teorisi* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2009), 357.

4 Nevzat Tarhan, *Toplumsal Psikoloji/ Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye* (Timaş Yayınları, İstanbul, 2010), 50-51.

“şiddetin kullanılmadığı fiili durum”la devam edip “şiddet”le son bulur. Her üç durum da birlikte yaşama kültürünü ortadan kaldırır.

Toplumsal Yapının Harcı: Bütünleşme

Farklılaşmak gibi bütünleşme de sosyolojik bir kavram olarak karşımıza çıkar. Farklı tanımları olsa da bütünleşme denilince “Bir toplumu meydana getiren unsurlar arasındaki uyum ya da ahenkli işleyiş” anlaşılmaktadır. Bir toplum makinanın dişli-lerine benzetilirse her dişlinin mükemmel olması yetmiyor aynı zamanda uyumlu ve ahenkli işlemesi de gerekiyor. Bütünleşmeye bir başka ifadeyle ferdi sosyalleştirme süreci de denilebilmektedir. Burada amaç grupla, toplumla bütünleşmeyi sağlamak adına kişiye hedefleri ve amaçları belirtilmiş iç ve dış davranış kalıplarının aktarılması ve fertler arasında etkileşim süreci oluşturulmasıdır. Böylece bütünleşme aşamasında fert içinde yaşadığı toplumun değer yargılarını, örf adet ve geleneklerini öğrenerek kendisinden beklenen sosyal rolleri gerçekleştirecektir. Bu sürecinde sağlıklı işlemesi önce “aile” sonra “okul” daha sonrada “sivil toplum” yapılanmalarıyla, toplum içinde güzel örneklerle etkisini göstermelidir.

Sonuç

Kâinat sarayına mükemmel donanımlarla gönderilen insan biyolojik farklılıklarıyla birlikte içinde yaşadığı toplumun kazandığı farklılıklara da sahiptir. Bu farklılıklar tarih boyunca değişik coğrafyalarda kan ve gözyaşıyla çatışma kültürünü beslese de günümüz dünyasında geline nokta farklılıkların tahakküm, ayrışma, çatışma sebebi değil de her anlamda zenginlik, paylaşma ve birlikte yaşama kültürüne hizmet ettiğini insafli vicdanlı kalpler ve akıllar görmektedir.

Modern dünyada bilgi ile aydınlanan insanlık farklılıkları ön plana çıkarmak yerine asgari müştereklere vurgu yapar, ortak paydalarda buluşur ve mümkün olabildiğince birlikte olunan alanı geniş tutarsa ihata eden, kuşatan, kucaklayıcı, empatik bir alanda birlikte yaşama iklimini oluşturabilir.

“Öteki”ni kendisi olarak, olduğu gibi kabul etmek durumundayız. Günümüz dünyasında ideolojiler, mezhepler ve etnik kaygıların insan denen mükemmel varlığı kategorize etmeye yetecek veriler olmadığı artık daha net görülmektedir. Her bir insan tek başına bu âlemin bir küçük misali olabilecek kabiliyet ve yeteneği ruhunda taşıırken onu küçültüp ötekileştiren anlayışlar oldukça sığ ve anlamsız kalmaktadır.

Yapılması gerekenler aslında çok basit, birlikte yaşama kültürü ancak “öteki”leri dışlamanın yerine onların yaşam tarzını, örf ve adetlerini, sosyal yapılarıyla duygu ve düşüncelerini özetle “kültür”lerini yakından tanıyıp gelişmelerine yönelik bir anlayışta olmaktadır.⁵

5 Mıgırdıç Margosyan, “Uçurumun Öte Yanındaki Ayna ya da Ötekiler”, *Karizma* 3 (2000): 91-93.

Kaynakça

1. Aslantürk, Z. Amman. *Sosyoloji/Kavramlar-Kurumlar-Süreçler Teorisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2009.
2. Karaca, Mehmet. "Farklılaşma, Bütünleşme ve Birlikte Yaşama Üzerine". *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 18 (2012): 226-238.
3. Margosyan, Mıgırdıç. "Uçurumun Öte Yanındaki Ayna ya da Ötekiler". *Karizma* 3 (2000): 91-93.
4. Tarhan, Nevzat. *Toplumsal Psikoloji/Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye*. Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.